

20. YÜZYILIN BAŞLARINDA RODOS ADASINDA DENİZ TİCARETİ

Özlem YILDIZ*

Öz

1522 yılında Osmanlı egemenliğine geçen Rodos adası 1912 yılına kadar yaklaşık 390 yıl Osmanlı egemenliğinde kalacaktı. Asya ile Avrupa ve Afrika kıtası arasında önemli bir konumda bulunan Rodos adası, Akdeniz'den Karadeniz'e giden ve ticaret yapan uluslararası gemilerin güzergâhları üzerinde bulunuyor ve gemi acenteleri Rodos'a sık sık uğruyorlardı. Sanayi devrimi ve buharlı gemilerin ticarî yaşamda etkin olarak kullanılmaya başlanması ile birlikte ticaret hız kazanacaktı. Balta Limanı Antlaşması ile birlikte Rodos adası dış ticarete daha serbest hareket etmeye başlayacaktı. 19. yüzyılın sonlarında İzmir ile bağlantılı ticaret yapmaya başlayan Rodos, 20. yüzyıl başlarında dış ticarete bir ivme yakalayacaktı.

Biz bu çalışmamızda Rodos adasında 20. yüzyılın başlarındaki liman trafiğini ile ülkelere ve ürünlere göre deniz ticaretini ortaya koymaya çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Rodos, Deniz Ticareti, Liman Trafiği.

IN THE BEGINNING OF 20TH CENTURY RHODES ISLAND MARITIME COMMERCE

Abstract

In 1522 Rhodes Island got under The Ottoman Empire's domination which lasted until the year 1912 for approximately 390 years. Being positioned between Asia, Africa and Europe, Rhodes Island was on the route used by most of the merchant ships going from Mediterranean to Blacksea and shipping agents used to visit the island a lot. With the industrial revolution happening, commerce was sure to accelerate. After the Treaty of Balta Harbour was signed, Rhodes Island was able to take action more independently. At the end of 19th century, the island started to trade correspondingly with Izmir and towards the ending of 20th century it has begun to accelerate in means of foreign trade.

With this demonstration, we tried to show Rhodes Island's trade in 20th century as sorted by countries and goods.

Keywords: Rhodos, Maritime Commerce, Port Traffic.

* Dr. (ozlmyildiz@windowslive.com).

Giriş

Doğu Akdeniz Havzası ile Ege Denizi ve Boğazlar bölgesi üzerinde bulunan Rodos adası, 1522 yılında Kanuni Sultan Süleyman tarafından alındı. Bu adanın alınışı ile Suriye sahilleri, Mısır ve Anadolu arasındaki deniz ulaşımı emniyet altına alındığı gibi; Doğu Akdeniz'deki Osmanlı üstünlüğü perçinlendi¹. Anadolu ile olduğu gibi çevresindeki adalarla da ticari ilişkiler içinde bulunan Rodos, kapitanpaşalığa daha sonra ise çevresindeki adalar ile birleştirilerek sancak halinde Cezair-i Bahri Sefid Eyaleti'ne bağlandı². Rodos adası bu eyaletin ilk merkezi oldu. Gelibolu, Rodos ve Midilli bu eyaletin en önemli yerleşimliydi³.

Osmanlı Devleti'nde 1867 Vilayetler Nizamnamesi ile vilayet teşkilatı kurulması yoluna gidilmişti. Rodos bu sırada Cezair-i Bahri Sefid Vilayeti'ne bağlı bir sancak oldu⁴. Bu sırada vilayetin merkezi Kale-i Sultaniye'ydi. Ancak I. Meşrutiyet'in ardından vilayetin merkezi Rodos adası oldu. 1886 yılında Yunanistan'ın Girit Adasını topraklarına katmak için başlattığı girişimler neticesi ortaya çıkan Osmanlı-Yunan gerginliği Ege'de güvenlik kaygılarını ön plana çıkardı. Uygun mevkiide bulunan Rodos, 1887 yılında tekrar vilayet merkezi oldu⁵.

Rodos adasının anakarayla ve diğer ülkelerle bağlantısı limanlar vasıtasıyla sağlanmaktaydı. Rodos'ta iki büyük liman vardı. Bu limanlardan biri gemi inşa tezgahının yer aldığı tersane (Mendirek/ Kadırga) limanı, diğeri de iç kaleye giriş yapılan ağzı zincir ile kapalı Ticaret (Öküz/Gümrük) limanıydı. Adanın kuzey doğusunda mendirek de bulunmaktaydı. Rodos adasının ticaret limanının aşırı sığılığı, kuvvetli rüzgarlara karşı korumasızlığı kış aylarında

- 1 Ersin Gülsoy, "XVI-XVII. Yüzyıllarda Akdeniz'de Osmanlı Hakimiyeti", *Türkler IX*, s.590; Güner Doğan, *İngiliz ve Fransız Seyyahlara Göre 17. ve 18. Yüzyıllarda Ege Adaları (Milli, Sakız, Sisam, Rodos) ve Çevresi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeniçağ Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2008, s.125.
- 2 Şerafettin Turan, *Rodos'un Zaptından Malta Muhasarasına*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, (Kanuni Armağamı 1970'den Ayırbaşım), Ankara, 1970, s.71; Mehmet Akif Erdoğan, "Rodos Adasında 1711 Yılında Tımarlar ve Tımarlılar", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XIII/1998, s.25; Kanuni Sultan Süleyman'ın Rodos Seferi Ruznamesi", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XIX/2004; Rodos Adasında Osmanlı Evkafı(1522-1711), *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XV/2000, s.9-30; Zeki Çelikel, *Rodos'taki Türk Eserleri ve Tarihçe*, TTK Basımevi, Ankara, 1986, s.17.
- 3 Feridun Emecan, "XV.-XIX. Yüzyıllarda Ege Adaları'nda Osmanlı İdârî Teşkilâtı", *Ege Adaları'nın İdârî, Malî ve Sosyal Yapısı*, (Ed. İdris Bostan) Ankara 2003, ss.12-13.
- 4 Şerafettin Turan, *Rodos ve Oniki Ada'nın Türk Hakimiyetinden Çıkışı*, (Atatürk Konferansları II'den Ayırbaşım), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1970, s.52; "Akdeniz Dünyasında Levant Ticareti", *Türk Deniz Ticareti Tarihi Sempozyumu I(İzmir ve Doğu Akdeniz)(7 Mayıs 2009)*, *Bildiriler*, İzmir, 2009, ss.20-34.
- 5 Ali Fuat Öreñç, *Yakındönem Tarihimize Rodos ve Oniki Ada*, Doğu Kütüphanesi Yay., İstanbul, 2006, s.118.

limana girişi zorlaştırmaktaydı⁶. Bu liman hava bozduğunda dalga almaktaydı. Limanda her iki tarafı açık bir rıhtım iskelesi bulunmakta ise de etrafı sığ olduğundan çok yararlı olmamaktaydı. Rıhtım üzerinde tarihi yel değirmenleri bulunuyordu. Ayrıca burada gemilerin istifadesi için çok lezzetli su kaynağı tahsil edilmişti. Adanın kuzey tarafında küçük bir takım tabii limanlar bulunsa da bunlardan ancak küçük filikalar yararlanıyordu⁷. Mısır-Akdeniz-Boğazlar bölgesi üzerinde yer alan Rodos limanları askeri ve ticari olarak önemliydi. Bu yüzden zaman zaman limanların modernize edilmesi ve temizlenmesi gerekmektedir. Nitekim 30 Ocak 1907'de Rodos adasında bulunan gümrük ve mendirek limanlarının temizlenmesi gündeme gelmişti⁸.

Rodos adasında liman ünitesi içerisinde yer alan rüsumat idaresi, liman dairesi, karantinahane sahilde bulunuyordu. Osmanlı Devleti'nde gemilerin güvenli seyredabilmeleri ve yollarını rahatlıkla bulabilmeleri açısından önemli olan deniz fenerlerinin inşasını 19. yüzyıl ortalarında başlamıştı. Rodos'a da iki tane deniz feneri inşa edilmişti. Bunlardan biri Damla Kapı'da, diğeri ise Kum burnu mevkiinde idi. Hristiyan ve müslüman hacıların geçiş güzergahında olan Rodos'ta 1840 yılında ilk defa karantinahane kurulmuştu. Kum burnunda yer alan karantinahane bir tabib binbaşı, bir Türk bir Fransız katip, iki de gardiyan görevliydi⁹.

20. yüzyılda bazı Osmanlı limanları modernize edilmiş olmasına rağmen Rodos limanında bir takım eksiklikler ticareti zorlamaya devam ediyordu. Limanın ihtiyacı karşılayacak şekilde değildi. Gümrükteki depoların eksikliği, zaman zaman konulan karantina kısıtlamaları yabancıların şikayetine sebep oluyordu. Köy ve kasabalar arasındaki bağlantının yeterince gelişmemiş olması, bankaların yetersizliği adanın gelişmesini engellemekteydi¹⁰.

II. Meşrutiyet döneminde adanın idari durumunda pek bir değişiklik olmamıştı. Hala Cezairi-i Bahri Sefid Vilayeti'nin merkezi olan Rodos adasının askeri önemi yabancı donanmaların ziyaretleriyle giderek artmaktaydı¹¹. Ancak Trablusgarp Savaşı sırasında Amirall Amero komutasındaki bir İtalyan filosu Rodos'u Anadolu'ya ve Kerpe Adası üzerinden Girit'e bağlayan telgraf kablolarını kesti¹² ve 18 Nisan'da Sisam önlerine geldi. İtalyanlar, 4 Mayıs günü

6 *Diplomatic and Consular Reports Turkey, Report For The Year 1900 On The Trade of The Consular District Of Smyrna*, London, 1901, s.16-17.

7 Öreñç, a.g.e., ss.513-514.

8 BOA,BEO, 2986/223927, 15 Zilhicce 1324 H./30 Ocak 1907 M.

9 *Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi*, 1321 H./1903 M., s.90. Fenerdeki görevliler: Müdür Mösyö Aivan Oble, Ser Gardiyan Mehmed Ağa, Gardiyan Sâmî Süleyman Ağa, Gardiyan Süleyman Ağa; karantina idaresinde Tabib Cenab Şahabeddin Bey Binbaşı, Türkî Kâtibi Mahir Efendi, Fransızca Kâtibi Ruberna Efendi Gardiyan Hacı Numân Ağa, Gardiyan Mihali Ağa

10 *Diplomatic and Consular Reports Turkey, Report For The Year 1900 On The Trade of The Consular District Of Smyrna*, London, 1901, s.16-17.

11 Öreñç, a.g.e., s.126.

12 Bilal N. Şimşir, *Ege Sorunu -Belgeler(1912-1913)*, Cilt 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989, ss.54-55.

sabah saat 04.00 ile 14.00 arasında, Rodos Adası'nın doğusundaki Kalitheas körfezine çıkarma yaptılar. 16 Mayıs'ta ada teslim oldu¹³. Böylece ada da İtalyan işgali dönemi başladı.

Rodos Limanı¹⁴

1. Rodos Liman Trafiği

Akdeniz'de önemli bir mevkiide bulunan Rodos adasını çeşitli ülkelerin gemileri ziyaret etmekteydi. İzmirle bağlantılı transit ticaret yolu üzerinde yer alan Rodos adasına yelkenli gemiler uğrarken sanayi devriminin ardından adada ticaret giderek hız kazanmış ve buharlı gemiler ada limanlarında görülmeye başlamıştır. Buharlı gemilerin kullanılmaya başlanmasıyla dünya üzerinde olduğu gibi adada da gemi tonajları arttı. Buharlı gemiler 19. yüzyıl boyunca Rodos'ta sayıca yelkenlilere göre daha az olsalar da tonaj olarak onları üçe dörde katladılar. Yelkenli gemiler, bu teknolojik ilerlemeye iç limanlar arasında ve yakın mesafeler arasında taşımacılık yaparak uymaya çalıştılar.

Rodos'a özellikle Avusturya-Macaristan, Fransa, İngiltere, Yunanistan, Mısır, Osmanlı gibi ülkelerin ticaret gemileri uğramaktaydı. İngiltere gemileri Rodos'ta küçük gemilerle ticaret yapmaktaydı. Bu gemiler buharlı gemiler için kömür getirmekte ya da boş olarak geldiklerinde palamut yükleyerek komşu adalara ulaştırmaktaydılar¹⁵. Aşağıda 1852-1911 yılları arasında Rodos adasına uğrayan buharlı, yelkenli gemi sayıları ile tonajları görülmektedir

13 Necdet Hayta, "Rodos ile 12 Adanın İtalyanlar Tarafından İşgaline İşgalden Sonra Adaların Durumu (1912-1918)", OTAM, Sayı:5, 1994, ss.136-137; Özlem Yıldız, II. Meşrutiyet'ten I. Dünya Savaşı'na Osmanlı Devleti'nde Deniz Ticareti (1908-1914), DEÜ. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir, 2012, s.78; İsrail Kurtcephe, Türk-İtalyan İlişkileri(1911-1916), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1995, ss.122-123.

14 C.T. Newton, Travels and Discoveries In Levant,I, London, 1865, ss.148-149.

15 Report by Mr. Consul Callendrer on the Trade of Rhodes for the year 1862, London, 1863, ss.489-491.

Tablo 1: Rodos Adasına Uğrayan Buharlı-Yelkenli Gemi Sayıları ile Tonajları
(1852-1911)¹⁶

	Gemi Sayısı			Tonaj		
	Giren Gemi	Buharlı	Yelkenli	Toplam Tonaj	Buharlı Tonaj	Yelkenli Tonaj
1852	2.116	-	-	112.847	-	-
1853	2.237	-	-	114.222	-	-
1855	2.801	-	-	134.502	-	-
1858	1.754	-	-	178.098	-	-
1859	2.604	-	-	165.203	-	-
1860	2.942	-	-	160.265	-	-
1899	2.645	573	2.072	328.312	306.870	21.442
1900	2.929	561	2.368	324.917	293.661	31.256
1905	3.259	496	2.763	419.254	327.088	92.166
1910	3.033	740	2.293	565.277	495.651	69.626
1911	3.373	660	2.713	574.178	531.183	42.995

Üç büyük devletin gemilerini sayı ve tonajına baktığımızda; ticaret gemilerinin üç yıla ait veriler göre artmakta olduğu görülmektedir. En fazla gemi sayısı ve tonajına Avusturya sahiptir. Ancak Fransa'da üç yılın sonunda Avusturya'yı yakalayacak düzeye gelmiştir. Ülkelere göre 1852-1855 yıllarında Rodos'a uğrayan gemi sayı ve tonajları şöyledir:

Tablo 2: Ülkelere Göre Rodos'a Uğrayan Gemi Sayı ve Tonajları(1852-1855)¹⁷

Yıllar	İngiltere		Avusturya		Fransa		Diğer ülkeler		Toplam	
	Gemi	Tonaj	Gemi	Tonaj	Gemi	Tonaj	Gemi	Tonaj	Gemi	Tonaj
1852	3	717	52	18279	18	8225	2043	85.626	2116	112.847
1853	7	1489	53	20.625	36	14.300	2141	77.808	2237	114.222
1855	25	11.117	59	24.248	51	17.869	2666	81.268	2801	134.502

16 *Island of Rhodes, Commercial Report by Mr. Campbell, British Consul at Rhodes, on the Trade, &c., of the Islands of the Ottoman Archipelago for the year 1856, 1857, ss.202-205; Report by Mr. Consul Callender on the Trade of Rhodes for the year 1862, ss.489-491; Diplomatic and Consular Reports Turkey, Report For The Year 1900 On The Trade of The Consular District Of Smyrna, London, 1901, ss.15-18.; Diplomatic and Consular Reports Turkey, Report For The Year 1905 On The Trade Of The Consular District Of Smyrna, London, 1906, ss.23-25; Diplomatic and Consular Reports Turkey, Report For The Year 1910-11 On The Trade Of Smyrna, London, 1911, ss.29-34.; Diplomatic and Consular Reports Turkey, Report For The Year 1911-12 On The Trade Of Smyrna, London, 1912, ss.36-38.*(Bu makalede İngiliz kondolosluk raporları sıkça kullanılmıştır. Bundan sonraki atıflar için kaç yılı raporu olduğu ve İzmir raporu olduğu belirtilecektir.)

17 *Island of Rhodes, Commercial Report by Mr. Campbell, British Consul at Rhodes, on the Trade, &c., of the Islands of the Ottoman Archipelago for the year 1856, 1857, ss.200-204.*

1909 yılına ait Biliotti'nin raporunda yer alan gümrük işlemleri yapılmış 57 İngiliz gemisi olup toplam tonajları 85.139 idi . Bunların 53'ü yüklü olup Khedivial Mail Regular Line'a aitti. Yüklü gemilerin 26'sı Rodos'tan Suriye ve Mısır kıyılarında çalışmakta olup 38.711 tondur. Smyrna'ya çalışan 27 yüklü gemi ise 39.559 tondur. 4 boş gemi sipariş almak ve Anadolu kıyılarında maden cevheri taşımak için Rodos'ta bulunur. Anadolu kıyılarına 4 İngiliz gemisi yüksüz olarak çalışmış olup 6.869 tondur¹⁸.

Ege denizinin karşı komşusu Yunanistan, ülkesiyle Osmanlı Devleti arasında ticaret yanında kabotaj da yapmaktaydı¹⁹. 1904 yılında "La Phocenne" adlı bir şirket kuran Yunanistan, İzmir-İskenderiye ile Rodos adasına da uğrayan seferlere başlamıştı²⁰. Giderek Rodos'a uğrayan Yunanlı gemi sayısı artmış olsa da 1910 yılında boykot nedeniyle gemi sayısı düşmüştü. 1911 yılında Trablusgarp savaşının etkisiyle Rodos'a sadece 37 Yunan gemisi uğramıştı. Avusturya bu adaya düzenli uğrayan önemli şirketlerden biridir. Ancak 1909 Avusturya boykotunun etkisiyle 1910 yılında adaya Avusturya'ya ait hiç bir vapur adaya uğramamıştı. 1911 yılında ise sadece 6 vapur adaya gelmişti.

1910 yılında 722 buharlı gemi Rodos'a uğramışken, bu sayı 1911 yılında 646'ya düşmüştür. Bu durumun en önemli sebebi Rumlara uygulanan boykot değil, 1912 yılına ait konsolosluk raporundan öğrendiğimize göre 2500 kadar Osmanlı küçük botlarının Anadolu ile Rodos'a komşu adalar arasında kıyı ticareti ile meşgul olmasıdır²¹. Kıyılarda ticaret yapan Osmanlı ve Yunanlılara ait buharlılar İzmir, Güney Takım Adaları ve Anadolu kıyıları arasında ticaret yapmaktaydı²². Aşağıda ülkelere göre 1900-1911 yıllarında Rodos'a uğrayan gemi sayı ve tonajları yer almaktadır:

18 1910 İzmir Raporu, s.68.

19 Kabotaj konusundaki çalışmalar için bakınız. Kaori Komatsu, "XIX. Yüzyıl Osmanlı-İngiliz Deniz Ticaret Münasebetlerinde Kabotaj Meselesi", *Osmanlı*, III, ss. 371-379; Tahir Çağa, "Türkiye'de Deniz kabotajı Tekeli", *Lozan'ın 50. Yıl Armağanı*, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1978, ss.73-101; Kemal Arı, *İzmir'den Bakışla Türkiye'de Kabotaj*, "Haklar, Kazanımlar, Bayramlar", Deniz Ticaret Odası İzmir Şubesi Yayınları, İzmir, 2009.

20 1906 İzmir Raporu, s.23. (Bu rapor Vice-consul(Konsolos yardımcısı vekili) Biliotti tarafından kaleme alınmıştır. İtalyan kökenli bir aileden olup Rodos'ta dünyaya gelen Biliotti, 19. yüzyılın seçkin konsolos görevlilerinden biridir. Rodos adası yanısıra Trabzon, Girit ve Selanik'te görev yaptı. İtalyan işgali sırasında Rodos adasında görevliydi. Aynı zamanda arkeolog olan Biliotti, Ege, Batı Anadolu ve Doğu Anadolu'da kazılar yaptı.)

21 1912 İzmir Raporu, 36.

22 1901 İzmir Raporu, s.16.

Tablo 3: Ülkelere Göre Rodos'a Uğrayan Gemi Sayı ve Tonaajları(1900-1911)²³

	1900		1905		1910		1911	
	Gemi Sayısı	Tonaj	Gemi Sayısı	Tonaj	Gemi Sayısı	Tonaj	Gemi Sayısı	Tonaj
Avusturya	78	116088	68	113626	-	-	6	5790
Fransa	25	48350	29	63241	20	46697	24	53867
İngiltere	6	5137	3	1097	53	84420	67	108143
Osmanlı	2589	120067	2811	135898	2250	66647	2747	66227
Yunanistan	214	34057	272	91305	218	61718	37	11741
Rusya	-	-	1	1114	94	134954	100	137343
İtalya	3	494	5	754	4	1762	3	1504
Karadağ	-	-	2	1064	2	979	1	380
Belçika	-	-	-	-	82	56318	95	63852
Almanya	-	-	1	2900	1	1190	1	1164
Sisam	14	724	66	7091	25	860	55	5010
Amerika	-	-	-	-	264	87137	225	107780
Hollanda	-	-	-	-	4	2203	9	7842
Bulgaristan	-	-	1	1164	-	-	-	-
Romanya	-	-	-	-	16	20392	3	3535
Toplam	2929	324.917	3259	419.254	3033	565.277	3373	574.178

1.1. Rodos Adasında Buharlı Gemi Kumpanyaları

Akdeniz ve Karadeniz arasındaki ticaret yolunun önemli bir noktasında olan Rodos adasına birçok vapur şirketi transit olarak uğramaktaydı²⁴. Nitekim İngilizler daha buharlı gemiler işlemeye başlamadan önce Liverpool ile Suriye arasında Girit, Kıbrıs ve Rodos'a da uğrayan seferlere başlamışlardı²⁵. 1857 yılına ait İngiliz Konsolosluk raporundan öğrendiğimize göre; Rus Buharlı Gemi Şirketi Odessa'da yakın zamanda kurulmuş ve ardından Akdeniz'e uzanan seferlere başlamıştı. 1293(1876-1877) yılına ait Cezair-i Bahri Sefid Salnamesi'ne göre Avusturya, Fransa, Rusya, İngiliz, Hidiv Mısır vapurları adaya uğramaktaydı²⁶. Bu şirketler genelde İzmir'e uğradıktan sonra Rodos'a uğrayarak yollarına devam etmekteydiler.

1903 yılında Rodos'ta sekiz vapur şirketinin acentesi vardı. Genelde bu şirketlerin acenteleri limana yakın yerlerdeydi. Aşağıda 1903-1904 yıllarında Rodos adasına uğrayan vapur kumpanyaları ile acente yetkilisi, acentenin bulunduğu yer ve sefer güzergahı bulunmaktadır:

23 1906 İzmir Raporu, s.25.

24 1857 İzmir Raporu, s.s.202-205.

25 1901 İzmir Raporu, s.s.16-17.

26 Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi, 1293 H. (1876-1877 M.), s.s.160-161.

Tablo 4: Rodos Adasına Uğrayan Vapur Kumpanyaları, Acente Yetkilisi, Acentenin Bulunduğu Yer ve Sefer Güzergahı(1903-1904) ²⁷

Vapur Kumpanyası	Acente Yetkilisi	Acentenin Bulunduğu Yer	Sefer güzergahı
İdare-i Mahsusa	Gazelli Efendi	İdârehânesi kemerin ittisâlinedir	
Şirket-i Hamîdiye	Antos Dimitriyod	Kışla civarındadır	Her hafta Adalar tarihiyle İzmir'den vürûd ve aynı tarikle avdet eder
Mısır kumpanyası	Mehmet Ali Efendi		Senede bir kaç sefer Rodos'a uğrar.
Hacı Davut Ferkuh vapurları	Hüsnu Efendi		Her on beş günde Dersâadet'den İskenderiye Postası ve her hafta adalar tarihiyle İzmir'den vürûd ve aynı tarihiyle avdet eder.
Lloyd kumpanyası	Antuan Boreman Efendi	Kemer civarındadır.	Her hafta çarşamba günleri Dersâadet'ten İskenderiye'ye Beyrutü'l-Şam uğrayarak ve yevm-i mezkûr de aynı yoluyla Dersâadet'e avdet eder.
Yunan Pandelion Kumpanyası	Nikola Linardi Efendi	İdârehânesi belediye dâiresi karşısındadır.	
Mesajeri Kumpanyası	Şarl Mass	İdarehanesi iskeledeedir.	Ayda bir pazar günleri gelir ve yine bir ay sonra pazar günü İstanbul'a döner.
Yunan Şark Kumpanyası	Nikola Sikamani Efendi	Fransız acentası bitişiğindedir.	Her hafta pazartesi günü sabahleyin Dersâadetten gelerek yine o gün başı iskelelere uğrayarak Dersâadete gider.

27 Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi, 1321 H./1903 M., ss.197-207.

2. Rodos Adasında Ticaret

Balta Limanı Antlaşması ile dış ticaret üzerinde devlet müdahalesinin sınırlandırılması, adalara Avrupa'yla doğrudan ticaret yapma olanağı vermişti. Bu olanağı kullanmak isteyen İngiltere ve Fransa olmak üzere, Avrupa ülkeleri de Rodos adasında birbiri ardına konsolosluklar açmaya başladılar²⁸. 1903 yılında adada Flemenk, Fransa, Avusturya, İngiltere, Rusya, İtalya, İspanya'nın vis konsolosu, Yunanistan ile Belçika'nın ise konsolosu vardı²⁹. Sanayileşmiş ülkelerde üretim hacmini geriletmemekle birlikte, fiyat düzeylerinin hızla düştüğü ve büyüme hızlarının yavaşladığı 1879-1898 yılları arasındaki dönemde ise Doğu Ege Adaları ile İzmir arasındaki bağlar tekrar kuvvetlenme eğilimi göstermiştir. Bunun başlıca nedeni Batı Anadolu kıyıları, Ege Adaları ve Avrupa arasında işleyen Avrupa menşeli çoğu vapur şirketlerinin, bu adalara uğramanın kârdan çok zarar getirdiği gerekçesiyle, sefer sayılarını azaltması ya da tamamen askıya almasıdır. Bu şirketlerin adalar seferlerinden çekilmesinin yarattığı boşluğu Yunan ve Osmanlı bandıralı, daha küçük tonajlı kıyı vapurları doldurmuş ve adaların ihracat ile ithalatı bunlar aracılığıyla yine İzmir üzerinden yapılmaya başlamıştır³⁰. 20. yüzyılın başlarından itibaren adaların doğrudan dış ticaretinde bir artış görülse de Rodos adası İzmir ile olan sıkı bağlarını korumaya devam etmiştir.

Adalarda zaman zaman kaçakçılık olayları olmaktadır. Ege denizinde ve adalarda girinti çıkıntılı körfez, ve koylara gerektiğinde saklanan sandal ve gemiler tütün, silah gibi Osmanlı mallarının kaçakçılığını yapmaktaydılar. Kaçakçılık yapanlar Yunanlılar³¹ olabildiği gibi Osmanlı tebaasından kişiler ya da yabancılar olabilmekteydi. Kaçakçılığı önlemek için Osmanlı sahillerinde seyrü sefer yapacak yeterli sayıda tarassud gemisi de yoktu. Yine de Osmanlı Devleti adalarda yapılan kaçakçılığı elinden geldiğince engellemeye çalışıyordu. Mesela Osmanlı tebaasından kaçak tütün taşıyan Laz kaçakçılardan biri yakalanarak sandalındaki kaçak tütünler ile birlikte Rodos Gümrük İdaresi'ne teslim edilmişti³².

Rodos adasının ithalat-ihracat rakamlarına genel olarak bakıldığında; ithalatın ihracattan çok daha fazla olduğu görülür. 1898 yılında ithalat ihracattan dört kattan fazladır. 20. Yüzyılda ise adadan ihracat artmıştır. 1905 yılında ise 100.000'e çıkmıştır. İthalat 1888 yılından 1909 yılına kadar iki katından fazla artmıştır. 1905 yılına ait ithalatın 50.000 kadarı Anadolu kıyıları ve adalara ihraç edilmekteydi³³. Aşağıda 1888-1910 yılları arasında adaya ait ticaret rakamları görülmektedir:

28 Elif Yeneroğlu Kutbay, *Doğu Ege Adalarının Osmanlı Hakimiyetinden Çıkışı*, DEÜ. Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir, 2005, s.117..

29 *Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi*, 1321 H./1903 M., s.106.

30 Kutbay, *a.g.t.*, s.118.

31 BOA., DH.İD., 24/9, 11 Muharrem 1330 H./ 1 Ocak 1912 M.

32 BOA., DH.MKT, 2474/20, 28 Zilhicce 1318 H./ 18 Nisan 1901 M.

33 *1909 İzmir Raporu*, s.23.

Tablo 5: Rodos Adası İthalat, İhracat Rakamları ile Transit İthalat ve İhracat(1888-1910)³⁴

	İhracat	İthalat	Transit İthalat	Transit İhracat
1888	23.333	100.000	41.666	
1898	35.417	137.500	36.667	
1900	27.400	180.500	18.800	
1905	100.000	194.000		
1906	76.650	163.800		
1908	86.375	219.350		28.850
1909	94.500	241.850		23.400
1910	97.500	226.430		24.000

1908 yılında Rodos adasından en fazla ithalat yapan ülke Osmanlı Devleti'dir. Onu İngiltere ve Almanya takip etmektedir. En fazla ada ihracatı Osmanlı Devleti ve Mısır'a yapmaktadır. Aşağıda Rodos adası ihracat ve ithalatı belli başlı ülkelere göre yer almaktadır:

Tablo 6: Rodos Adası İhracat ve İthalatı(Belli Başlı Ülkelere Göre)(1908)³⁵

Ülkeler	İhracat	İthalat
İngiltere	-	31.000
Osmanlı	43.225	97.350
Almanya	850	20.000
Avusturya-Macaristan	3.850	13.200
İtalya	-	14.800
Fransa	8.450	5.150
Romanya		
Mısır	13.126	7.750
Rusya	4.850	7.500

34 1901 İzmir Raporu, s.15-18; 1906 İzmir Raporu, ss. 23-25; 191-19121 İzmir Raporu, s.34. Adaya ait ihracat değerleri pound olarak yer almaktadır. Bundan sonraki tablolar içinde bu bilgi geçerlidir. Transit ithalat değerleri ithalat başlığı altında yer alan rakama eklenmiş vaziyettedir. Transit ihracat değerleri de ihracat başlıklı sütunda ekli durumdadır.

35 1909 İzmir Raporu, s.27.

1909 yılında ithalat, ihracatın 2.5 katıdır. İthalatta Osmanlı Devleti ilk sırayı alır. Adanın anakara ile sıkı ticari bağları vardır. Osmanlı Devleti'ni ithalatta İngiltere, Almanya, Avusturya ve İtalya takip etmektedir. Almanya adıyla ticaretinde ilerleme kaydetmektedir. Rodos adası fakir olduğu için ucuz Alman ürünlerine rağbet edilmektedir³⁶. 1909 yılında İngiltere'ye Rodos'tan ihracat yapılmamıştır. Rodos'tan en fazla ihracat, Osmanlı Devleti, Mısır, Fransa ve Bulgaristan'a yapılmıştır. Aşağıdaki tabloda 1909 yılı Rodos adası ithalat ve ihracatı görülmektedir:

Tablo7: Rodos Adası İhracat ve İthalatı(1909)³⁷

Ülkeler	İhracat	İthalat
İngiltere	-	38.300
Osmanlı	37.500	80.000
Almanya	1.000	28.000
Avusturya-Macaristan	7.600	25.000
İtalya	-	17.700
Fransa	8.000	9.000
Romanya	1.100	4.600
Mısır	17.000	8.500
Belçika	-	5.500
Brazilya	-	4.700
Bulgaristan	8.000	3.200
Çin	-	1.800
Kıbrıs	3.800	300
Yunanistan	2.000	1.300
Rusya	7.000	3.500
Hindistan	1.500	8.250
Amerika	-	1.000
Diğer Ülkeler	-	1.200
Toplam	94.500	241.850

36 1906 İzmir Raporu, s.24.

37 1910 İzmir Raporu, s.63.

1910 yılında Rodos adasında ihracata baktığımızda; 73.500 poundluk adanın ihracat yaptığı görülmektedir. En fazla ihracat Osmanlı Devleti'ne(%73) yapılmaktadır. Onu Mısır, Avusturya-Macaristan takip etmektedir. Aşağıda 1910 yılı ülkelere göre Rodos adası ihracatı görülmektedir:

Tablo 8: Rodos Adası İhracatı(1910)³⁸

Ülkeler	Toplam
Türkiye	54.380
Mısır	7.200
Avusturya-Macaristan	4.100
Rusya	3.600
Kıbrıs	2.550
Diğer Ülkeler	1.670
Toplam	73.500

1910 yılında Rodos adası üzerinden yapılan Anadolu ihracatına baktığımızda; Bulgaristan (%32), Fransa (%20), Osmanlı Devleti (%19) ilk sıralarda yer almaktadır. Aşağıda Rodos üzerinden ihraç edilen Anadolu ürünlerini alan ülkeler görülmektedir:

Tablo 9: Rodos Üzerinden İhraç Edilen Anadolu Ürünlerini Alan Ülkeler(1910)³⁹

Transit İhracat	Toplam
Türkiye	4.750
Mısır	3.000
Bulgaristan	7.700
Fransa	5.000
Diğer Ülkeler	3.550
Toplam	24.000
Büyük Toplam	97.500

1910 yılında Rodos adasına ait ithalatta Osmanlı devleti(%40) ilk sırayı almaktadır. Onu İngiltere(%12) ve Almanya(%10) ile Avusturya-Macaristan(%9.2) takip etmektedir. Aşağıda Rodos adasında ülkelere göre ithalat görülmektedir:

38 1911 İzmir Raporu, s.32.

39 1911 İzmir Raporu, s.33

Tablo 10: Ülkelere Göre Rodos Adası İthalatı(1910)⁴⁰

Ülkeler	İthalat
İngiltere	28.760
Osmanlı	90.000
Almanya	24.000
Avusturya-Macaristan	21.000
İtalya	16.000
Fransa	11.000
Romanya	6.500
Mısır	6.000
Belçika	5.400
Brazilya	5.000
Bulgaristan	4.000
Çin	4.000
Rusya	3.300
Diğer Ülkeler	1.470
Toplam	226.430

2.1. Ürünlere Göre Rodos Adası'nda Deniz Ticareti

Cezâyir-i Bahri Sefid vilayeti içinde yer alan Rodos adasının ana geçim kaynakları tarım, hayvancılık ve süngercilik idi. Ada vilayet içinde en çok tarım arazisine sahip olan yerdi. Nitekim adanın 380.948 dönümlük arazisinin, 290.000 dönümünde tarım yapılabilmekteydi⁴¹. İkliminin ılıman olması nedeniyle adada bahçe ve bağ işleri yaygındı. Burada bir çok sebze ve meyve yetiştirilmekteydi. Bunlar buğday, arpa, yulaf, mısır, zeytin, patlıcan, salatalık, fasulye, pırasa, domates, dut, incir, hurma, üzüm, kavun, karpuz, şeftali, kayısı, ayva, elma, erik, armut, badem, nar, limon, portakal, turunç ve mandalınaydı. Hatta patlıcan, salatalık, fasulye, pırasa, domates gibi sebzelerden yılda iki kere ürün alınırdu. Mandalin, portakal ve limon gibi ürünlerin üretilmesinde ilerleme olmamakla birlikte her yıl büyük bir miktar meyve Rusya, Mısır ve Türkiye(İstanbul, İzmir)'ye ihraç edilmekteydi⁴². Bu sebze ve meyve İstanbul yanında birçok mahale gönderilirdi⁴³. Buna rağmen Rodos adası devamlı olarak zahire sıkıntısı çekmekteydi. Bunun sebebi adadaki asker sayısının fazlalığıydı. Ada tahıl ve et ihtiyacını Anadolu'dan karşılamaktaydı. Adada mısır üretilmekteydi. Ancak üretilen mısır ihtiyacı karşılamadığından dışarıdan

40 1911 İzmir Raporu, s.33.

41 Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi, 1321 H./1903 M. , s.204.

42 1910 İzmir Raporu, s.62.

43 Cezâyir-i Bahr-i Sefid Sâlnâmesi, 1321 H./1903 M, ss.205-206.

bir miktar mısır ithal edilmekteydi⁴⁴. Adadaki diğer ekonomik etkinlik olan hayvancılık meralarda yapılmaktaydı. Adada özellikle keçi, koyun, manda, midilli denilen eşekler beslenmektedir⁴⁵.

Ada müslümanları denizcilik ve kayıkçılıkla bağlantılı işler dışında çok çeşitli esnaf kollarında çalışmaktaydılar. Bunlar arasında demirci, tornacı, derici, ayakkabıcı, nalıncı, boyacı, barutçu, basmacı, kaşıkçı, kalaycı, davulcu, testici, tuzcu, mumcu, eskici, süpürgeci, kumanyacı, yağcı, yoğurtçu, bozacı, helvacı, semerci, berber, fırıncı, kasap, kahveci, terzi ve kasap gibi mesleklere tesadüf edilmekteydi. Rodoslu tüccarlar daha çok Anadolu ile ticaret yapıyorlardı. Mekri(Fethiye) iskelesi ticari yoğunluk nedeniyle Tanzimatın ilanına kadar Rodos gümrüğüne bağlı kalmıştı. Fethiye’de adalı tüccarların dükkanları bulunuyordu. Tanzimatla birlikte bu iskele Menteşe Sancağı’na geçmişti. Rodos’ta organize bir şekilde Yahudi cemaati ticaretle meşgul olmaktadır. Yahudiler özellikle üretimini Rodos köylülerinden sağladıkları şarap ve rakıyı pazarlamaktaydılar. Ahriyan denilen musevilikten müslümanlığa geçenlerde demircilikle uğraşmaktaydılar. Vakıf dükkanlarında çalışan Yahudiler demirci, aktar, bezzaz, simsar, çerçi, kazzaz, çilingir, saka, göncü, kiremitçi, kasap, kuyumcu, çömlekçi, çanakçı, bezirgan, tütün kıyıcı, papuçcu, eskici, hamal, çilingir, badanacı, lağımçı, tezgahçı, emlakçı, kileci, tavukçu ve şerbetçi gibi meslekler icra ediyorlardı. Rumlar ise şehrin varoşlarında ticaret ve ufak tefek el sanatlarıyla meşguldüler. Rumlar arasında bakkal açmak çok yaygındı. Rodos köylülerinin büyük bir kısmı tarımla uğraşmaktaydı⁴⁶.

1908 yılında Rodos adası yerel tüketim için 173.800, komşu adalar ve Anadolu kıyıları için 45.550 değerinde ithalat yapmış olup toplam ithalat 219.350 pounddur. Bir önceki yıla göre un ve buğday ithalatı ile yünlü-pamuklu ürünler ithalatı artmıştır. Hırdavat, petrol gibi ürünler ise dengede kalmıştır⁴⁷. Rodos adasının yaptığı pamuklu ve yünlü ürünler ithalatı özellikle İngiltere’den yapılmakta olup buradan çevre adalara ve Anadolu’ya aktarılmaktadır. Aşağıda Rodos adasında belli başlı ürünlere göre ithalat rakamları yer almaktadır.

Tablo11: Rodos Adasında Belli Başlı Ürünlere Göre İthalat (1908)⁴⁸

İthalat	Değeri	Hangi Ülkeden
Yağ	4.000	Osmanlı Devleti
Sığır	15.500	Osmanlı Devleti
Kahve	5.850	Brazilya, fransa,

44 1910 İzmir Raporu, s.62.

45 *Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi*, 1321 H./1903 M, ss. 190-203.

46 Öreñç, a.g.e., ss.468-473.

47 1909 İzmir Raporu, s.28.

48 1909 İzmir Raporu, s.28.

Buğday ve un	48.000	Osmanlı Devleti, Romanya, Kıbrıs, Fransa
Hırdavat	16.400	Almanya, Avusturya-Macaristan, Osmanlı Devleti.
Post ve deri	8.725	Çin, Hindistan, Osmanlı Devleti, İtalya, Fransa
Pamuklu ve yünlü	44.000	İngiltere, İtalya, Avusturya-Macaristan, Bulgariistan
Kalas ve kereste	6.600	Osmanlı Devleti, Romanya
Şeker	9.650	Rusya, Avusturya-Macaristan

1909 yılında Rodos adası yerel tüketimi için ithalatta bulunduğu gibi ithal ettiği bir kısım ürünleri de Anadolu kıyıları ve adalara göndermektedir. En çok yerel tüketim için fabrikasyon ürünler, mısır, un, sığır, post, deri, tuhafiyeye ve şeker ithal etmekteydi. Anadolu ve çevre adalara fabrikasyon, hırdavat gibi ithal ürünleri ihraç etmekteydiler. 1910 yılı ithalat rakamlarına baktığımızda en çok ithal edilen ürün dokuma, un, hırdavat, sığır, şeker ve posttur. Aşağıdaki tabloda 1909 ve 1910 yıllarına ait Rodos adasındaki ithalata ait rakamlar görülmektedir:

Tablo 12: Rodos Adasında Ürünlere Göre İthalat(1909-1910) ⁴⁹

İthalat	1909						1910	
	Yerel Tüketim		Anadolu Kıyıları ve Diğer Adalara İhraç		Toplam İthalat		İthalat	
	Ton	Pound	Ton	Pound	Ton	Pound	Ton	Pound
Alkol	120	2250	-	-	120	2250	92	1500
Bira	22	800	5	200	27	1000	20	600
Yağ	80	5700	10	800	90	6500	75	5600
Sığır	-	15000	-	-	-	15000	-	14000
Mum	20	900	-	-	20	900	-	-
Hah	4.5	800	-	-	4.5	800	-	-
Havyar	9.5	800	-	-	9.5	800	-	-
Çimento Fayans	840	1200	60	100	900	1300	-	-
Peynir	40	2500			40	2500	50	3200
Çini ve Seramik	140	1650	5	200	145	1850		
Kahve	118	4400	54	2100	172	6500	170	7300

49 1910 İzmir Raporu, s.65; 1911 İzmir Raporu, s.33.

Mısır ve Un	2000	24600	400	5400	2400	30000	4015	38650
Pamuk Büküm ve İplik	13	1800	4	400	17	2200	32	3700
Porselen ve çanak-çömlek	-	-	-	-	-	-	135	1750
İlaç	4	900	1	150	5	1050	-	-
Kuru Meyve	100	1200	-	-	100	1200	-	-
Çuval	25	500	80	1700	105	2200	95	2000
Kuru Sebze	175	1400	75	700	250	2100	-	-
Hırdavat	70	9250	80	10750	150	20000	170	20000
Post ve Deri	200	13000	-	-	200	13000	202	14000
Cam eşya	-	-	-	-	--	-	350	3000
Çivit	1.5	550	-	-	1.5	550	-	-
Fişek*	40	750	-	-	40	750	-	-
Bezir Yağı	20	800	-	-	20	800	20	800
Fabrikasyon (Pamuk - Yün)	80	37000	100	30000	180	67000	160	50000
Kibrit	21	650	9	250	30	900	-	-
Zeytin Yağ	30	1500	-	-	30	1500	-	-
Kağıt	95	950	25	250	120	1200	150	1600
Petrol	345	2200	85	600	430	2800	320	1800
Kereste	1000	8000	-	-	1000	8000	1200	8500
Zahire	20	700	-	-	20	700	-	-
Halat, Yelken Bezi ve Boya	50	1700	-	-	50	1700	55	1950
Pirinç	300	2600	100	1000	400	3600	350	3000
Ringa balığı	-	-	-	-	-	-	23	650
Tuzlu Balık	80	2500	20	700	100	3200	20	480
Baharat	15	650	-	-	15	650	-	-
Nişasta	25	250	10	150	35	400	-	-
Çelik, Demir ve Demireşya	350	4600	50	900	400	5500	350	6250
Şeker	650	9800	150	2200	800	12000	650	10600
Kalay ve Çinko	47	900	10	200	57	1100	60	1500
Tütün	167	5100	-	-	167	5100	14	4000
Şarap	35	250	-	-	35	250	-	-
Çeşitli eşyalar	-	-	-	-	-	-	500	20000
Tuhafiye	230	10000	70	3000	300	13000	-	-
Toplam	7582.5	180.100	1403	61750	8985.5	241.850	9.278	226.430

* "Load and small shots" olarak konsolosluk raporunda yer alan bu malzemenin fişek olabileceği düşünülmüştür.

1908 yılında Rodos'tan yapılan ihracat yerel ürünler yanında transit ürünleri de içermektedir. 1908 yılında ada da ikinci bir yağ fabrikası kurulmuştur. Bu fabrikadaki üretim daha çok yerel tüketim ile çevre adalar ve Anadolu'ya hitap etmekteydi⁵⁰.

Tablo13: Rodos Adasında İhraç Edilen Belli Başlı Ürünler , Değerleri ve Hangi Ülkelere İhraç Edildikleri(1908)⁵¹

Ürünler	Değeri	Hangi Ülkeye İhraç Edildiği
Taze Sebze-Meyve	14.400	Osmanlı Devleti, Mısır, Rusya
Deri ve Post	6.300	Osmanlı Devleti, Mısır, Romanya, bulgaristan, Kıbrıs
Zeytin yağ (Yağ çıkarılmış zeytinlerden ya da kalıntılardan)	4.725	Osmanlı Devleti, Mısır, Kıbrıs, Fransa
Şarap ve Likör	7.050	Osmanlı Devleti, Mısır

1909 yılında ihracatın yaklaşık üçte birini taze sebze ve meyve oluşturmaktadır. Deri-post, zeytinyağ, şarap ve likör en çok ihraç edilen ürünlerdir. 1910 yılında taze sebze, meyve ile soğan ve patates ihracatı artmıştır. Aşağıdaki tabloda 1909 ve 1910 yılları Rodos adası ihraç ürünleri yer almaktadır:

Tablo14: Rodos Adasında Ürünler Göre İhracat(1909-1910)⁵²

	1909		1910	
	Ton	Pound	Ton	Pound
Badem	10	150	-	-
Keçiboynuzu	80	275	-	-
İpekkozası	8	2600	3.5	1300
Taze meyve ve sebze	2950	20000	3500	26000
Kuru meyve ve sebze	20	200	-	-
Kuru incir	600	4000	450	4600
Bal	20	500	-	-
Deri ve post	120	10000	95	8400
Zeytin yağ	10	250	50	2500
Kalan z.yağ	450	8000	-	-
Yağ	-	-	230	6800

50 1909 İzmir Raporu, s.30.

51 1909 İzmir Raporu, s.30.

52 1910 İzmir Raporu, s.66. 1911 İzmir Raporu, s.32.

Soğan ve patates	1460	4550	2400	6400
Çömlek	130	400	-	-
Domates salçası	60	875	-	-
Zahire	10	300	-	-
Susam tohumu	15	300	-	-
Sabun	150	3400	100	2400
Palamut	135	1000	150	1200
Balmumu	8	1300	-	-
Şarap ve likör	330	7000	145	2900
Tuhafiye	-	-	465	11000
Çeşitli eşyalar	150	6000	-	-
Toplam	6716	71100	7588.5	73.500

Rodos adası üzerinden transit olarak bir kısım Anadolu'ya ait ürünlerde ihraç edilmekteydi. Bunlar özellikle balmumu, susam tohumu, aselbent yağı idi. Aşağıdaki tabloda transit ticarete ait veriler yer almaktadır:

Tablo15: Rodos Üzerinden Transit Olarak İhraç Edilen Anadolu'nun Ürünleri (1909-1910)⁵³

Transit Ticaret	1909		1910	
	Ton	Pound	Ton	Pound
İncir	-	-	215	2.300
Badem	13	200	50	1000
Bal	30	500	-	-
Susam Tohumu	350	7000	-	-
Sünger	2	1600	1	800
Aselbent Yağı	130	6400	120	6250
Kalan Aselbent Yağı	155	700	-	-
Susam	-	-	535	10500
Balmumu	60	7000	45	3150
Toplam	740	23400	966	24.000

53 1910 İzmir Raporu, .67; 1910-11 İzmir Raporu, s.33.

Sonuç

Bulunduğu coğrafi konumu itibariyle önemli bir ticari merkez olan Rodos adasının en önemli geçim kaynakları tarım, hayvancılık ve süngercilikti. İkliminin ılıman olması nedeniyle adada bahçe ve bağ işleri yaygındı. Burada bir çok sebze ve meyve yetiştirilmekteydi.

Rodos adası daha çok ithalat yapan bir adaydı. 20. yüzyıl başlarında ithalat, ihracatın 2.5 katıdır. İthalatta Osmanlı Devleti ilk sırayı alır. Onu İngiltere, Almanya, Avusturya ve İtalya takip etmektedir. Almanya adayla ticaretinde ilerleme kaydetmektedir. Rodos adası fakir olduğu için ucuz Alman ürünlerine rağbet edilmektedir. Rodos'tan en fazla ihracat, Osmanlı Devleti, Mısır, Fransa ve Bulgaristan'a yapılmıştır

Rodos adası yerel tüketimi için ithalatta bulunduğu gibi ithal ettiği bir kısım ürünleri de Anadolu kıyıları ve adalara göndermektedir. En çok yerel tüketim için fabrikasyon ürünler, mısır, un, sığır, post, deri, tuhafiyeye ve şeker ithal etmekteydi. Anadolu ve çevre adalara fabrikasyon, hırdavat gibi ithal ürünleri ihraç etmekteydiler. İthalat en çok ithal edilen ürün dokuma, un, hırdavat, sığır, şeker ve posttur.

Sebze-meyve, deri-post, zeytinyağ, şarap ve likör en çok ihraç edilen ürünlerdir. Rodos adası üzerinden transit olarak bir kısım Anadolu'ya ait ürünlerde ihraç edilmekteydi. Bunlar özellikle balmumu, susam tohumu, aselbent yağı idi.

Adaya en çok Osmanlı ve Yunan vapurları uğramaktadır. Onları Avusturya ve Fransa takip etmektedir. 1910 yılına göre 1911 yılındaki gemi sayısının azalmasının sebebi konsolosluk raporlarına göre kıyı ticareti yapan Osmanlı ile Yunan küçük botlarıydı. Osmanlı kıyılarında kabotaj yapmak Osmanlı devletinin hakkı olmasına rağmen Yunanlılarda kabotaj yapmaya devam ediyorlardı. 1909 boykotunun etkisiyle 1910 yılında Avusturya'nın adaya uğrayan gemi sayısını azalmıştı. 1911 yılında Trablusgarp savaşının etkisiyle adaya 6 Avusturya vapuru gelmişti.

Adalar Anadolu kıyıları ile coğrafi olarak olduğu gibi ticari olarak da ilişkili olsa da 1912 yılında Rodos adası Osmanlı yönetiminden çıkmıştır.

KAYNAKÇA

I. Osmanlı Arşiv Belgeleri

BOA, DH.İD., 24/9, 11 Muharrem 1330 H./ 1 Ocak 1912 M.

BOA, DH.MKT, 2474/20, 28 Zilhicce 1318 H./ 18 Nisan 1901 M.

BOA, BEO, 2986/223927, 15 Zilhicce 1324 H./30 Ocak 1907 M.

II. Basılmış İngiliz Arşiv Kaynakları

Parliamentary Papers, Accounts and Papers (1857-1912)

- Report by Mr. Consul Callendrer on the Trade of Rhodes for the year 1862, s.s.489-491.*
- Island of Rhodes, Commercial Report by Mr. Campbell, British Consul at Rhodes, on the Trade, &c., of the Islands of the Ottoman Archipelago for the year 1856, s.s.202-205.*
- Diplomatic and Consular Reports Turkey , Report For The Year 1900 On The Trade of The Consular District Of Smyrna , London, 1901, s.s.15-18.(Rodos raporu Vice-consul Mr. Prendergast'a aittir.)*
- *Diplomatic and Consular Reports Turkey, Report For The Year 1905 On The Trade Of The Consular District Of Smyrna , London, 1906, s.s.23-25. (Rodos Raporu Vice Consul Biliotti'ye aittir.)*
- *Diplomatic and Consular Reports Turkey, Report For The Year 1908 On The Trade Of The Consular District Of Smyrna , London, 1909, s.s.27-30. (Rodos Raporu Vice Consul Biliotti'ye aittir.)*
- *Diplomatic and Consular Reports Turkey, Report For The Year 1909 On The Trade Of Smyrna , London, 1910, s.s.61-69. (Rodos Raporu Vice Consul Biliotti'ye aittir.)*
- *Diplomatic and Consular Reports Turkey, Report For The Year 1910-11 On The Trade Of Smyrna , London, 1911, s.s.29-34. (Rodos Raporu Vice Consul Biliotti'ye aittir.)*
- *Diplomatic and Consular Reports Turkey, Report For The Year 1911-12 On The Trade Of Smyrna , London, 1912, s.s.36-38.*

III. Resmi Yayınlar

Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi, 1293 H. (1876-1877 M.).

Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Sâlnâmesi, 1321 H.(1903 M.).

IV. Kitap, Makale ve Tezler

ARI, Kemal, *İzmir'den Bakışla Türkiye'de Kabotaj, "Haklar, Kazanımlar, Bayramlar"*, Deniz Ticaret Odası İzmir Şubesi Yayınları, İzmir, 2009.

ÇAĞA, Tahir, "Türkiye'de Deniz kabotajı Tekeli", *Lozan'ın 50. Yıl Armağanı*, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1978, s.s.73-101.

ÇELİKOL, Zeki, *Rodos'taki Türk Eserleri ve Tarihçe*, TTK Basımevi, Ankara, 1986.

DOĞAN, Güner, *İngiliz ve Fransız Seyyahlara Göre 17. ve 18. Yüzyıllarda Ege Adaları (Midilli, Sakız, Sisam, Rodos) ve Çevresi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeniçağ Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2008.

EMECAN, Feridun, "XV.-XIX. Yüzyıllarda Ege Adaları'nda Osmanlı İdâri Teşkilâtı", *Ege Adaları'nın İdâri, Malî ve Sosyal Yapısı*, (Ed. İdris Bostan) Ankara 2003, s.s.12-13.

ERDOĞRU, Mehmet Akif, "Rodos Adasında 1711 Yılında Tımarlar ve Tımarlılar", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XIII/1998, s.25.

_____, "Kanuni Sultan Süleyman'ın Rodos Seferi Ruznamesi", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XIX/2004

_____, Rodos Adasında Osmanlı Evkafı(1522-1711), *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XV/2000, s.s.9-30.

GÜLSOY, Ersin, "XVI-XVII. Yüzyıllarda Akdeniz'de Osmanlı Hakimiyeti", *Türkler IX*, s.590.

HAYTA, Necdet, "Rodos ile 12 Adanın İtalyanlar Tarafından İşgali ve İşgalden Sonra Adaların Durumu (1912-1918)", *OTAM*, Sayı:5, 1994, s.s.136-137.

KURTCEPHE, İsrail, *Türk-İtalyan İlişkileri(1911-1916)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1995.

KUTBAY, Elif Yeneroğlu, *Doğu Ege Adalarının Osmanlı Hakimiyetinden Çıkışı*, DEÜ. Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir, 2005.

KOMATSU, Kaori, "XIX. Yüzyıl Osmanlı-İngiliz Deniz Ticaret Münasebetlerinde Kabotaj Meselesi", *Osmanlı*, III, s.s.371-379.

NEWTON, C.T., *Travels and Discoveries İn Levant*, I, London, 1865.

- ÖRENÇ, Ali Fuat, *Yakındönem Tarihimizde Rodos ve Oniki Ada*, Doğu Kütüphanesi Yay., İstanbul, 2006.
- ŞİMŞİR, Bilal N., *Ege Sorunu -Belgeler(1912-1913)*, Cilt 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989,
- TURAN, Şerafettin, *Rodos'un Zaptından Malta Muhasarasına*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, (Kanuni Armağanı 1970'den Ayrıbasım), Ankara, 1970.
- _____, *Rodos ve Oniki Ada'nın Türk Hakimiyetinden Çıkışı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, (Atatürk Konferansları II'den Ayrıbasım), Ankara, 1970.
- _____, "Akdeniz Dünyasında Levant Ticareti", *Türk Deniz Ticareti Tarihi Sempozyumu I(İzmir ve Doğu Akdeniz)(7 Mayıs 2009)*, *Bildiriler*, İzmir, 2009, s.s.20-34.
- WITTMAN, William, *Travels In Turkey, Asia-Minor, Syria and Across The Desert Into Egypt During The Years 1799, 1800 and 1801*, In Company With The Turkish Army and The British Millitary Mission, London, 1803.
- YILDIZ, Özlem, *II. Meşrutiyet'ten I. Dünya Savaşı'na Osmanlı Devleti'nde Deniz Ticareti (1908-1914)*, DEÜ. Atatürk ilkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir, 2012.

